

ment involucrats. L'obra de Carme Oriol és un primer adminicle per aproximar-se amb seguretat al panorama d'aquest univers etnopoètic i als seus resultats en el segle XIX. I, a més, és una introducció molt oportuna.

Josep TEMPORAL
(IES El Palau, Sant Andreu de la Barca)

L'efemèride efímera. L'any Marià Vayreda (2003)

Amb motiu del cent cinquantenari del naixement i del centenari de la mort del pintor-escriptor Marià Vayreda,¹ l'any 2003 fou dedicat a la seva memòria. No obstant l'avinentesa, si el lector fa repàs mental de les activitats que s'hi vincularen, el balanç final serà, segurament, decebedor. L'efemèride s'esdevingué sense el suport institucional amb què havia comptat, el 2002, l'Any Verdaguier, i hagué de valdre's d'iniciatives puntuals, a l'empara de l'Ajuntament d'Olot, de publicacions com *L'Avenç i Serra d'Or*, i de les editorials Proa i Angle. En conseqüència, els resultats foren minvats i, en bona part, passaren desapercebuts. La discreta aportació de l'etiqueta «Any Marià Vayreda» es limità a l'aparició dis-

persa de publicacions desiguals (estudis i edicions), i a la realització d'una exposició antològica de la seva obra pictòrica al Museu Comarcal de la Garrotxa (Olot) i a la Fontana d'Or (Girona). Aquesta darrera, juntament amb algunes relectures de les novel·les *Sang nova* i *La punyalada*, ha estat l'aportació més innovadora, atès que ha ofert, per primer cop i servint-se de la col·laboració dels hereus, una exhibició comprehensiva del seu llegat pictòric. Paral·lelament a aquestes accions, la Institució de les Lletres Catalanes organitzà una exposició itinerant («Marian Vayreda (1853 - 1903). Cap a la sensibilitat del nou segle»), anàloga a la que es realitzà, també el 2003, en commemoració del centenari de *Marianes i boscatges*, de Joaquim Ruyra, que combinà textos explicatius amb imatges documentals sobre l'autor i els seus contemporanis i exposà edicions i objectes relacionats amb el taller d'imatgeria, l'Art Cristià, del qual Vayreda fou gerent. L'exposició es pogué veure a Girona (Casa de Cultura, 18 de setembre-9 d'octubre) i a Olot (Sala d'exposicions «La Carbonera» del Teatre Principal, 17 d'octubre-23 de desembre), i fou comisariada per Gemma Arimany, amb la col·laboració de l'Ajuntament d'Olot.

Des de fa una vintena d'anys, la bibliografia sobre Vayreda ha anat posant èmfasi en la dimensió ideològica

1. Encara que l'«Any Marià Vayreda» féu circular, a través de les publicacions que aconduí, la versió no ortografiada del prenom (*Marian* en lloc de *Marià*), el meu criteri serà d'utilitzar sistemàticament el prenom ortografiat perquè ha estat la variant més emprada per la historiografia literària. Segons documenta Josep Massot i Muntaner, si bé totes dues formes són admeses en el *Diccionari català-valencià-balear*, la variant *Marià* és la que correspon a la derivació catalana de l'ètim llatí *Marianus* [vegeu «Sobre l'etimologia del nom Marià/Marian/Mariano». *Llengua & Literatura*, 1 (1986), p. 275-279].

de l'escriptor, ben evident en la seva vida i obra, l'anàlisi de la qual il·lumina el pensament i l'actuació d'un determinat conservadorisme rural del darrer terç del segle XIX. D'entrada, l'evolució de la trajectòria de Vayreda és representativa de les inflexions ideològiques pròpies d'un sector de l'hisenda rural, que s'adhereix a la causa carlista en reacció a la revolució liberal del 68; s'implica, a inici dels anys noranta (coincident amb la visita de Pereda a Catalunya), i amb un fervor també reactiu, en la militància regionalista, i acaba assimilant-se, ja en el tombant de segle, fallida la darrera possibilitat insurgent carlista, amb el catalanisme conservador. Pròxima a la ideologia de la muntanya teoritzada per Torras i Bages, d'influx teòric efectiu en el viganisme, l'actuació de l'escriptor respon a un patró canviant, modelat per les circumstàncies històriques, i al servei, d'una banda, d'un carlisme en evolució (en l'opció integrista dels 70 i en la moderada dels 90) i, de l'altra, del regionalisme conservador que serà absorbit pel catalanisme. Vayreda, a més, adopta una actitud de croat de la causa fent participar la seva vida i el seu imaginari d'un compromís ideològic personal. La seva actuació parteix d'una identificació profunda amb la militància carlista, caracteritzada per una intransigència furiosa, comprometedora, que perd virulència

amb l'emergència del regionalisme i acaba dissolvent-se, en el tombant de segle, dins l'opció possibilista d'Unió Catalanista. Tant la seva obra (sobretot els articles a *L'Olot*) com la seva trajectòria són testimonis fidedignes d'aquest compromís ideològic, que ha estat analitzat per Ignasi Terrades (els orígens), Antònia Tayadella i Margarida Casacuberta (l'evolució), i Jordi Canal (la relació amb el carlisme a partir de la Restauració borbònica).² De la militància de Vayreda, deriva una obra pictòrica i literària de validesa desigual, que comprèn, tanmateix, una de les peces més recixides de la novel·lística catalana contemporània: *La punyalada*. Pel que fa a la pintura, les teles de Marià Vayreda difonen un imaginari encara vigent, d'interès sostingut al llarg de tot el segle XX, per bé que tenen una qualitat inferior a les del seu mestre, Josep Berga i Boix, i del seu germà, Joaquim — tots dos representants conspicus de l'Escola d'Olot. És curiós d'observar com la imatge actual del paisatge finisecular de la Garrotxa depèn dels paràmetres idealitzadors d'aquesta escola, la qual posa en circulació una natura eminentment rural, sovint amb indicis humans, i sense rastres al·lusius a una modernitat (industrial i obrera) que, tanmateix, ja hi era ben present. És per això que alguns textos del catàleg de l'exposició insisteixen a recordar que

2. Vegeu JORDI CANAL; MARGARIDA CASACUBERTA. «Conservadors i integristes a Olot a final del segle XIX: un apropament a partir de l'anàlisi de la seva percepció de la crisi finisecular». *Vitrina*, 2 (primavera 1987), p. 61-70; ANTÒNIA TAYADELLA. «*La punyalada* de Marià Vayreda». [Tesi doctoral inèdita, dirigida per Joaquim Molas]. Barcelona: Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona, 1988; IGNASI TERRADES. «Marià Vayreda i el pairalisme». Dins: *El Cavaller de Vidrà. De l'ordre i el desordre conservadors a la muntanya catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, p. 388-397.

la pintura de l'Escola d'Olot, malgrat ajustar-se a un pressupòsit estètic realista, oculta una part de la realitat olotina a fi de donar compte, a través d'un ordre tranquil·litzador, d'un sistema de valors eminentment tradicionalista. La mateixa estratègia serà desenvolupada, anys després i amb idèntics propòsits, pel moviment noucentista, que esdevindrà un promotor entusiasta dels quadres dels Vayreda i de Berga i Boix. A més de perviure a través d'un imaginari paisatgístic, Vayreda es manté gràcies a la seva aportació literària. *La punyalada* (1903), *Records de la darrera carlinada* (1898) i *Sang nova* (1900) són, per ordre d'importància, tres contribucions a la tradició narrativa catalana que posen a prova, en un moment de fortes tensions estètiques, socials i polítiques, la perícia i el tremp literari de l'autor; un autor ja madur, que ha emprès la via literària tardanament després d'haver-se dedicat d'una manera continuada a l'expressió pictòrica. Els resultats són irregulars: *La punyalada*, una obra mal compresa pels coetanis, és la seva realització més rotunda; *Records de la darrera carlinada* utilitza les capacitats manipuladores de la literatura autobiogràfica per crear una prosa convincent i viva; *Sang nova* evidencia massa les quimeres polítiques de l'autor i té, per això, un valor literari fluix: és una novel·la de tesi. En dates anteriors a aquestes tres peces, durant la dècada dels

anys noranta, Vayreda publicà contes en català en revistes diverses (sobretot a *L'Olotí*, òrgan d'expressió d'Unió Catalanista), de valor irregular, que tant poden ser apòlegs com relats de més consistència, menys condicionats pel filtre moral.³ L'Any Marià Vayreda ha repassat tota aquesta aportació personal i artística en tres direccions: estudis literaris, edicions i estudis d'història de la pintura.

A mig camí entre la crítica i la biografia, i com a tret de sortida de l'Any Marià Vayreda, a final de 2002 es publicà un llibre bellament editat: *Marian Vayreda i Vila (1853 - 1903)* (Olot: Llibres de Batet/Museu Comarcal de la Garrotxa), de Margarida Casacuberta i Joan Sala. Aquesta primera referència serveix de síntesi comprensiva de la trajectòria literària i pictòrica de l'escriptor, i és il·lustrada amb copioses reproduccions d'olis i carbons, disposades cronològicament, algunes de les quals reapareixeran en el catàleg *Exposició Antològica de Marian Vayreda i Vila (1853 - 1903)* ([Olot/Girona], Museu Comarcal de la Garrotxa/Centre Cultural Caixa de Girona-Fontana d'Or, [2003]). La monografia adopta, per primer cop, un propòsit integrador: el pintor-escriptor és al centre de l'estudi, que repassa críticament quadres i llibres tenint en compte no solament la dimensió ideològicocontextual sinó també la recepció de cada obra.⁴ Pel que fa a la valoració, el llibre

3. Vegeu Antònia TAYADELLA. «L'atzavara no floreix fins que velleja. Aproximació a la trajectòria literària de Marià Vayreda». Dins: *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XXVII, Miscel·lània Jordi Carbonell/6. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 153-169.

4. En l'apartat dedicat a la recepció de *Sang nova* i *La punyalada* els autors aprofiten material aplegat per Jordi PLENS REIG («*Sang nova*, novel·la regionalista»). Dins: *Actes del Congrés*

reprèn alguns dels llocs comuns amb què la historiografia literària ha vinculat l'escriptor. S'emfasitza, per exemple, el deute formatiu amb la tradició política catòlica (Vayreda fou un lector assidu del diari carlí *La Esperanza* i dels *Escritos políticos* de Balmes) i l'evolució posterior vers un moviment regionalista que concilia, en una sòlida amalgama, tradicionalisme i religió. En relació amb això, l'obra de Vayreda és concebuda segons l'estímul d'uns pressupòsits ideològics essencialment confessionals, que només accepten la modernitat (i totes les seves conseqüències) amb la condició que no obstaculitzi la funció apologètica que, al seu entendre, ha de tenir l'obra artística. En l'obra de l'escriptor olotí, la immanència divina és representada en peces literàries i pintures de gènere costumistes. Aquesta concepció funcional de l'obra estètica manifesta, en la base, la influència de la pintura natzarena, que Vayreda conegué gràcies al mestreatge de Claudi Lorenzale, professor de Llotja.

La literatura de l'autor olotí és estudiada a partir de la mateixa necessitat apologètica. Quan escriu, Vayreda ho fa incitat per un propòsit militant, que pot vincular-se amb el model de novel·la ideològica confessional que formula el canonge Jaume Collell a «Cantem massa i parlem poc» (un article de 1868); un model que serà defensat, ja més endavant, des de les pàgines de *La Renaixença* i *Montserrat*. La crida genera un ambient favorable al conreu prosístic, i,

en Vayreda, s'alimenta dels contactes que anirà establint, gràcies a la mà esquerra del seu germà Joaquim —militant actiu del regionalisme—, amb prohoms de la Renaixença, mantenidors dels Jocs Florals de Barcelona, membres del grup poètic de Vic i creadors de la Unió Catalanista. Tota aquesta atmosfera conduirà l'escriptor cap a un posicionament regionalista, no solament teòric sinó també pràctic, que originarà iniciatives com la fundació del Centre Catalanista d'Olot (1887) i la publicació d'*El Olotense* (després anomenada *L'Olotí*, responsable del primer Certamen Literari d'Olot). Les narracions de Vayreda vehiculen aquesta presa de posició per mitjà d'una exaltació de la llar dels pagesos (l'«alè de casa» segons predicarà Ramon de Montbrí, protagonista de *Sang nova*), feta des d'una perspectiva idealitzadora amara de paternalisme. L'activisme ideològic, finalment, acabarà afectant la recepció de les seves obres (sobretot els *Records de la darrera carlinada* i *Sang nova*), que seran relacionades amb el concepte de novel·la muntanyesa i amb el nacionalisme emergent (Moliné i Brasés considerarà *Sang nova* la «novel·la nacional» de Catalunya). Del pòsit doctrinal, només se'n salven els *Records de la darrera carlinada* i *La punyalada*. Tots dos llibres parteixen d'un distanciament del narrador que atenua la implicació emotiva, i se serveixen de tècniques narratives que signifiquen una modernització de la literatura catalana finisecular,

Internacional d'Història "Catalunya i la Restauració". Manresa, 1, 2 i 3 de maig de 1992. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, p. 477-488) i Antònia TAYADELLA («La punyalada de Maria Vayreda»).

en consonància amb les consignes estètiques introduïdes pel modernisme, ja que posen en pràctica el principi de síntesi defensat per Casellas (als *Records de la darrera carlinada*) i fan un tractament simbòlic de la realitat (a *La punyalada*), al servei d'un relat d'una psicologia complexa, «magistralment conduït sobre tres eixos de força: una visió dualista del món, una relació de triangle que fa moure l'acció i un joc de correspondències entre individu i natura que transforma un fet anecdòtic, contingent, en una explicació universal del món» (p. 122). El substrat ideològic de Vayreda, tanmateix, marca una distància substancial envers el modernisme. La falla de *La punyalada* ho exemplifica bé, ja que oculta, rere la història iniciàtica, una tesi de condemna a l'home sol: el creu incapaç de sostreure's del poder del mal; d'un mal que, segons col·legim, tempta tot aquell qui bandeja la vida moral (en família).

Tres articles del catàleg *Exposició antològica de Marian Vayreda i Vila (1853 - 1903)* desenvolupen temes complementaris als del llibre de Sala i Casacuberta, en un plantejament que combina, alhora, procediments propis de la crítica literària i de la història de les idees. Aquests articles són «Marian Vayreda, un escriptor entre dos segles», de Margarida Casacuberta (p. 11-20), «Catolicisme, carlisme i catalanisme: una trilogia per entendre la trajectòria de Marian Vayreda», de Joaquim M. Puigvert i Solà (p. 21-24), i «Entre un món residual i un món emergent», de Narcís Selles (p. 25-31). El primer posa l'atenció en l'actitud confessional de l'escriptor, i s'aproxima al fil argumental de *Records*

de la darrera carlinada i de *La punyalada* a partir de la presència d'un pòsit romàntic (la recerca d'un ideal impossible a través d'un itinerari erràtic, als *Records de la darrera carlinada*) i religió (Albert Bardals, protagonista de *La punyalada*, podria trobar-se, en el temps del relat, en un estat d'ataràxia, el qual el priva de retractar-se i fer acte de contrició, després d'un intent erràtic de purga). El segon fa repàs a l'evolució de les idees de l'escriptor a partir de les seves empreses ideològiques, considerades en tant que participen d'un procés de mobilització política fet des de sectors catòlics. I el tercer analitza el pensament polític de l'autor posant en relació el catalanisme tradicionalista de Vayreda amb el model vigatà, d'una banda, i amb les influències de l'estètica dels germans Milà i Fontanals, el romanticisme conservador, els natzarens, Torras i Bages i el Cercle Artístic de Sant Lluc, de l'altra. L'estudi es clou amb una interpretació antimodernista de *La punyalada*, segons la qual el protagonista sucumbeix al mal atret per un personatge nietzschian (l'Ivo), que l'aparta d'un ordre natural arbitrat per Déu, bo i serà. Tant perquè aclareixen alguns punts foscos dels orígens ideològics de Vayreda com perquè rellegeixen Vayreda en el marc d'unes estètiques finiseculars, aquests articles complementen la síntesi del llibre *Marian Vayreda i Vila (1853 - 1903)*.

Pel desembre de 2003 es publicà la darrera aportació als estudis sobre la literatura de Vayreda: el número 528 de *Serra d'Or* li fou dedicat monogràficament, i serví de cloenda a l'Any. Aquest número inclou dos articles valoratius:

l'un sobre la trajectòria de l'artista (Margarida Casacuberta. «Marian Vayreda. Del trabuc a la ploma», p. 47-50), i l'altre sobre la seva darrera obra (Jordi Castellanos. «La punyalada, els clarobscur de la novel·la dels trabucaires», p. 51-54). Totes dues aportacions insisteixen a desvelar (a mitges) algunes de les ambivalències vayredianes. En la primera es remarca que la voluntat expressiva de l'escriptor (l'impetu amb què desitjava vehicular un imaginari) es realitza, contràriament a allò previsible, a través d'un terreny en el qual era *amateur* (la literatura) i, contràriament a allò volgut, en les obres en què la ficció supera i neutralitza els plantejaments ideològics. En la segona, *La punyalada* és rellegida a partir dels equívocs que introdueix la relació de l'Albert amb l'Ivo, en una lectura suggestiva, que insinua més del que diu, i anticipa, d'una manera prou convincent, una interpretació *queer* del testament literari vayredia.

Un dels camps en què l'«Any Marià Vayreda» hauria pogut proporcionar contribucions més lloables és el de les

edicions. L'obra literària de Vayreda ha estat difosa a partir de testimonis equívocs (sobretot a través de la lliçó transmesa per l'Editorial Selecta, minada d'intervencions sense criteris rigorosos) que han condicionat lectures i estudis, distanciant-los de la voluntat de l'autor.⁵

L'Any hauria pogut ser una bona excusa per a l'esmena, però no ha estat així, o ho ha estat parcialment: a hores d'ara el lector només compta amb una edició fiable dels textos de Vayreda, la de *La punyalada* (a cura d'Antònia Tayadella. Barcelona: Edicions Proa, 2004). El mèrit d'aquesta iniciativa recau en la tria del text base: el manuscrit conservat a la Biblioteca Marià Vayreda d'Olot (BMV), que, amb vista a un criteri divulgatiu, ha estat ortografiat i puntuat segons la normativa vigent.⁶ Com a precedent d'aquesta tasca difusora, cal esmentar l'edició crítica de *Lo trabucaire* — considerat el text original (o Urtext) de *La punyalada* — feta per Antònia Tayadella⁷ seguint uns criteris restrictius (o diplomàtics), que només admeten la intervenció en la re-

5. Sobre els problemes filològics de la transmissió de l'obra de Vayreda, vegeu: Antònia TAYADELLA. «Latzavara no floreix...», p. 153-154; i «*La punyalada* de Marià Vayreda: l'enrevessada història d'un text i la seva edició». Dins: Marià VAYREDA. *La punyalada*. Barcelona: Proa, 2004, p. XIV-XVIII; David PRATS I VIDAL. «Problemes textuals a les *Obres Completes* de Marià Vayreda». *Revista de Girona*, núm. 169 (maig-juny 1994), p. 46-47; i Andreu BOSCH I RODOREDÀ. «Algunes consideracions a l'entorn de la transmissió impresa de *La fi del Renegat* de Marià Vayreda». Dins: *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XXI, *Miscel·lània Germà Colon* 4. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 165-180.

6. El criteri d'editar només admetent l'adaptació ortogràfica fou ja previst per Serrahima dins: Maria Teresa BOADA. *La novel·la històrica en la literatura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, p. 139: «en la prosa de *La punyalada* la regularització ortogràfica és suficient perquè en moltíssims moments oblidem les insuficiències de la llengua tal com Vayreda l'hagué d'utilitzar.»

7. Vegeu «*Lo Trabucaire* de Marià Vayreda, a l'origen de *La punyalada*. Estudi i edició». Dins: *Memòria, escriptura, història. Professor Joaquim Molas*, vol. II. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003, p. 1115-1132.

ducció d'incoherències tipogràfiques. En el pol oposat, cal retreure dues iniciatives fallides: la dels *Records de la darre-ra carlinada* (a cura d'un editor anònim. Barcelona: L'Avenç, 2004) i la de *L'afusellat i altres narracions* (a cura de Lluís Calderer. Barcelona: Angle Editorial, 2004). La primera transcriu el text de la primera edició (Olot: Narcís Planadevall, 1898) sense tenir en compte el manuscrit de la BMV, que posa en evidència alguns errors en l'edició, segurament no controlats per l'autor (entre la data de publicació, 1898, i la de la mort de Vayreda, 1903, no hi hagué una segona edició que permetés introduir esmenes en la primera). La segona està mal plantejada des de la base, perquè és una selecció de contes basada en el text de les *Obres completes* (Barcelona: Selecta, 1984), gens fiable. Encara que, ara com ara, part de l'error ja ha estat reparat (Antònia Tayadella ha editat el text del conte *L'afusellat* partint del manuscrit dipositat a la BMV dins d'aquest mateix lliurament de l'ANUARI VERDAGUER), cal lamentar el desencert d'ambdues edicions perquè han posat en circulació textos equívocs, i no han sabut aprofitar el precedent d'altres iniciatives filològicament solvents, com la d'Andreu Bosch, responsable de l'antologia *La fi del Renegat i altres narracions* (Barcelona: Diari de Barcelona, vol. 26, 1990), establerta a partir dels textos publicats als setmanaris *La Veu de Catalunya*, *L'Olotí* i *Sanch nova*. L'edició de Bosch regularitza les vacil·lacions ortogràfiques sense precisar, però, els límits de la intervenció.

Pel que fa als estudis centrats en l'obra pictòrica, i a banda del llibre de

Casacuberta i Sala ja esmentat, cal parlar de la importància del catàleg *Exposició Antològica de Marian Vayreda i Vila (1853 - 1903)*, corresponent a l'exposició realitzada a Olot (Sala Oberta del Museu Comarcal de la Garrotxa, 6 de setembre-26 d'octubre de 2003) i Girona (Centre Cultural de Caixa de Girona-Fontana d'Or, 7 de novembre-8 de desembre de 2003), comissariada per Joan Sala i Plana. Aquesta iniciativa arrenca de dues exposicions anteriors, la primera centrada en l'exhibició d'una sola obra (*Una Exposició, una obra. "Un combregar a muntanya"*. Olot: Sala Oberta del Museu Comarcal de la Garrotxa, 1991), la segona focalitzada en el repàs col·lectiu de l'escola d'Olot (*L'Escola d'Olot. J. Verga, J. Vayreda, M. Vayreda*. Barcelona: Museu Comarcal de la Garrotxa/Fundació "La Caixa", 1993). Tal com s'explica en aquest darrer catàleg, la identitat de l'Escola d'Olot anava associada a una estètica, ideologia i manera d'entendre el món comunes, que foren interpretades com a prova de l'existència d'una forma d'expressió pictòrica essencialment catalana, que tenia en la muntanya el seu referent simbòlic. La importància de l'exposició del 2003 es deu al fet que és la primera centrada exclusivament en Marià Vayreda, i descobreix, per això, peces de col·leccions particulars. Els textos editats en el catàleg que tracten l'obra pictòrica són «La pintura de Marian Vayreda» (de Joan Sala, p. 42-48), «Recepció i context estètic en l'obra de Marian Vayreda» (de Francesc Serés, p. 32-41) i «La tècnica pictòrica de Marian Vayreda» (de Pere Rovira i Pons, p. 49-51). Alguns d'aquests textos seran rees-

crits i publicats en el número monogràfic de desembre de *Serra d'Or*. També en afrontar la pintura, Vayreda assumí una concepció messiànica de l'art, segons la qual el creador havia de desenvolupar un paper regenerador de la societat. Des d'una posició reaccionària, calia recatalanitzar la realitat a partir de la vindicació de la tradició, la religió i la terra. La pintura de Vayreda ho farà, segons Joan Sala, especialitzant-se en el tractament d'uns ideals peril·litats, fidels al tradicionalisme polític i filosòfic de l'autor, ultramuntants, i plasmats en la recreació de tres temes bàsics: costumisme, religió i història. En la tècnica, Vayreda s'aproximà al procediment natzarè (pintava en estudi i no a *plein air* com era costum a l'escola olotina) i, en la concepció de l'art com a refugi, al preraphaelisme.⁸

Per acabar, algunes idees. Encara que la bibliografia sobre Vayreda s'ha anat mantenint dels anys vuitanta ençà, la majoria de les aproximacions a la seva trajectòria han incidit en el vessant ideo-

lògic. Aquest enfocament ha suposat un predomini dels estudis històrics (amb resultats ben documentats i coherents, obtinguts de l'escorcoll de premsa i arxius), que ha estat incentivat per l'emergència d'un nombre considerable d'aproximacions al carlisme.⁹ L'Any Vayreda ha permès, no obstant això, i més enllà de la confirmació d'algunes interpretacions ja fetes, introduir enfocaments més centrats en la crítica literària i en la història de les estètiques finiseculars,¹⁰ que poden permetre, d'ara en endavant, avançar noves hipòtesis de lectura. Es podria, també, aprofundir la relació pintura prosa indagant si, més enllà d'una estètica i ideologia comunes, hi ha un traspàs temàtic entre gèneres i disciplines (i penso en la ficcionalització d'algunes imatges pictòriques, per exemple la del noi dormint sobre una tomba — a *Sang nova* — o la devoció a Santa Rosalia, compartida amb Verdaguer). La part més desaproveitada de l'Any ha estat, però, la de les edicions.¹¹ Cal lamentar el des-

8. Aquesta concepció de l'art (espai de refugi enfront d'un entorn que, a mesura que evidència els canvis introduïts per la industrialització, és vist com a hostil) coincideix amb la formulada pels preraphaelites, sobretot en la branca pròxima als natzarens, la més afina a Vayreda perquè té un clar component moralitzant. Vegeu Francesc SERÉS. «Recepció i context estètic en l'obra de Marian Vayreda». Dins: *Exposició Antològica de Marian Vayreda i Vila (1853 – 1903)*. [Olot/Girona], Museu Comarcal de la Garrotxa/Centre Cultural Caixa de Girona-Fontana d'Or, [2003], p. 38.

9. Vegeu, a tall de síntesi representativa de les diverses aproximacions al carlisme, el número 154 de *L'Avenç* (desembre de 1991), amb textos de Jesús Millán, Pere Anguera, Lluís Ferran Toledano, Jordi Canal i Martin Blinkhorn.

10. L'enfocament crític i estètic ja fou evident el 1995, en un parell d'estudis llegits en el Col·loqui Josep Yxart; vegeu Assumpció BERNAL. «La punyalada, de Marià Vayreda: una novel·la de crisi» i Jaume MARI. «Una lectura psicoanalítica de *La punyalada* de Marià Vayreda». Dins: *El segle romàntic. Actes del Col·loqui sobre Josep Yxart i el seu temps, Tarragona, 23, 24 i 25 de novembre de 1995*. Edició a cura de Josep M. Domingo i Francesc Roig. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2000, p. 405-435.

11. La majoria dels articles sobre Vayreda apareguts a la premsa han sorgit arran de les edicions. Vegeu: sobre *La punyalada*, Antònia CARRÉ. «*La punyalada* o tots els sants tenen vuita-